

KADI BURHANEDDİN DİVANI'NDA YER ADLARI

Nevzat ÖZKAN*

Özet

Kadı Burhaneddin, Orta Anadolu bölgesinde yaşamış bir şair ve devlet adamı olmasına rağmen şöhreti Anadolu coğrafyasını aşmış ve eserleriyle Türk dilinin tüm Anadolu, Balkanlar ve Kafkaslar'da yazı dili haline gelmesinde çok büyük katkılar sağlamıştır. Buna rağmen şairin kullandığı dilin Anadolu ve Azerbaycan sahası içinde değerlendirilmesi konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kadı Burhaneddin'in coğrafyası, sadece eserlerinin ait olduğu dil alanıyla ilgili olarak değil, aynı zamanda şiirlerinin şekillenmesindeki rolüyle de ilgi çekici özellikler arz etmektedir. Bu anlamda, Kadı Burhaneddin Divanı'nda kullanılan yer adlarının tespiti, şairin mekân tasavvurunu ve coğrafyayı algılama biçimini açıklamanın yanında, üslubuna dair bazı önemli verileri de ortaya çıkaracaktır.

Anahtar Sözcükler: Yer Adı, Eretnalılar, Divan Şiiri, Kültürel Hayat.

PLACE NAMES IN KADI BURHANEDDİN'S POETRY

Abstract

Although Kadı Burhaneddin was a poet and a statesman who lived in the Central Anatolia, his fame spread beyond the boundaries of Anatolia, and he made great contributions to establishing the Turkish Language as a written language in the whole Anatolia, the Balkans and the Caucasus. However, different ideas were put forward in Anatolia and Azerbaijan about the language he employed in his poems. Kadı Burhaneddin's geography is important not just because it determined the language his poems were written in but also it shaped the poems. In this respect, the study of the place names used in his poetry will provide us with important insights into his style, and it will also reveal the poet's conception of the place and his perception of the geography.

Key Words: Place Name, The Eretnas, Divan Poetry, Cultural Life.

Giriş

Şairliğinin yanında bilim ve devlet adamlığı ile de tanınan Kadı Burhaneddin hem yaşadığı hareketli hayatla hem de eserlerinin kendine has özellikleriyle siyasi tarihimizde ve kültür hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Özellikle şiirlerini topladığı divanı, başta tuyuğ olmak üzere kullandığı farklı nazım şekilleriyle (Köksal 2005: 303-310), divan edebiyatının klâsik mazmun dünyasının dışına çıkan benzetmeleriyle (Yeniterzi 2006: 3-5; Kömürcü,1999), zaman zaman halk şiirinin söyleyiş özelliklerine yaklaşan üslubuyla (Batislam 2000: 201-211), Eski Anadolu Türkçesi içinde apayrı bir yere sahip olan Türkçesiyle (Ergin 1952, 287-327; Develi 2004: 133-143) araştırma ve incelemelere konu olmuştur. Bu özelliklerinin yanı sıra, Arapça olarak kaleme aldığı dinî eserleri üzerinde yapılan araştırmalar, onun zamanının ulemasından sayılmasına yetecek seviyede ilmî konulara vakıf biri olduğunu ortaya koymuştur. (Apaydın 1995: 34-45; Dinç 2009)

Kadı Burhaneddin bu renkli kişiliği ve şairliğiyle 14.yüzyıl Türk dili ve kültür hayatı bakımından dikkate değer bilgi ve veriler sunmaktadır.

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Kayseri / TÜRKİYE, el - mek: nozkan@erciyes.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0178-6768>

Divanında geçen yer adları, onun iniş çıkışlarla dolu hayat çizgisini ve beslendiği kültürel kaynakları daha açık ve net görmemizi sağlayacak ipuçlarından biridir. Çünkü Kadı Burhaneddin, divan şiirinin mazmun dünyasına ait yer adlarını kullanmakla kalmamış, hayatının her aşamasında yaşadığı ve savaştığı yerleri de eserlerinde anmıştır.

Kullanılış amaçları göz önüne alındığında Kadı Burhaneddin Divanı'nda geçen yer adlarını beş ayrı bölümde incelemek mümkündür.

1. Şairin Yaşadığı Yerler

Harezm'den Anadolu'ya göçmüş Oğuzların Salur boyuna mensup, başta kadılık olmak üzere pek çok önemli görev üstlenmiş bir aileden gelen Kadı Burhaneddin 8 Ocak 1345'te Kayseri'de doğmuştur. Çok küçük yaşlarda eğitim almaya başlamış, Arapça ve Farsça öğrenmiş, ayrıca sarf, nahiv, mantık, hesap, aruz, hattatlık gibi alanlarda bilgi almıştır. (Uzunçarşılı 1968b: 191-194)

1358'de babası ile birlikte Mısır'a gitmiş ve ilim tahsiline orada devam etmiştir. Daha sonra, Mısır'dan Şam'a geçmiş, eğitimini burada sürdürmüş, on dokuz yaşındayken babası ile birlikte hacca gitmiştir. Hicaz'dan Anadolu'ya dönerken babasını Maarrâ'da kaybetmiş, Halep'te bir yılını ilim tahsili ile geçirdikten sonra Kayseri'ye dönmüştür. (Yücel, 1991, 41-43)

Burhaneddin Ahmed, Kayseri'ye dönüşünün ilk senesinde bazı nüfuz sahiplerinin muhalefetine rağmen kendini kadı olarak görevlendiren Eretnaoğlu Mehmed Bey'e damat olmuştur. Mehmed Bey'in yerine Alâeddin Ali Bey geçince onun isteği ile 1378'de vezirliğe yükselmiş, emirlerden Kılıç Arslan ile mücadeleye girmiş ve onu öldürmüştür. Alâeddin Ali Bey'in sorunları çözmedeki yetersizliği sebebiyle, Eretna valilerden Hacı Şadgeldi Amasya'da, Mutaharten Erzincan'da, Tâceddin Niksar'da, Hacı İbrahim Sivas'ta, Şeyh Necip Tokat'ta ve Kılıç Arslan Şarkıkarahisar'da müstakil birer hükümdar gibi hareket etmeye başlamışlardır. Alâeddin Ali Bey'in ölümü üzerine yedi yaşındaki oğlu II. Mehmed hükümdar olunca, ona naip tayin edilen Kadı Burhaneddin, 1381 yılında kendi devletini kurmuştur. (Uzunçarşılı 1968b: 195-200)

Kadı Burhaneddin'in devlet üzerindeki etki ve gücünü kırmak için ciddi bir muhalefet gelişmiştir. Bu harekete daha önce Kadı Burhaneddin'le müşterek hareket etmiş olan Seyyidi Hüsam öncülük etmiştir. Ayrıca Hacı Şadgeldi'nin oğlu Amasya Emiri Ahmed Bey, bizzat Kadı Burhaneddin tarafından emir olarak Tokat'a gönderilen Şeyh Necip ile Artukâbâd'da görevlendirilen Feridun, Erzincan Emiri Mutaharten, Kayseri Emiri Ömeroğlu Cüneyd, Kadı Burhaneddin'in aleyhindeki hareketin önemli isimleridir. Zaman zaman Kadı Burhaneddin'e bağlanmak durumunda kalmış olan diğer Anadolu beylerinden Taceddinoğlu Caniti, Bafra Emiri Taşanoğlu ve Candaroğlu da bu oluşuma katılmışlardır. Kadı Burhaneddin sürekli bu beylerle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu iç karışıklıklar yanında doğuda Timur, batıda Osmanlı, güneyde ise Memlûklular ile sıkıntılar yaşamıştır. (Öztürk 1990: 104-477)

Buna rağmen Eretnalılar döneminde Sivas, Kayseri, Amasya, Tokat, Çorum, Develi Karahisar, Ankara, Zile, Canik, Ürgüp, Niğde, Aksaray, Erzincan, Doğu Karahisar ve Dârende'yi içine alan beyliğin sınırlarını (Uzunçarşılı 1968a: 176) 1381'de iktidarı ele geçirdiği andan itibaren genişletmeye çalışmıştır. Kadı Burhaneddin hükümdar olarak Amasya, Tokat, Erzincan, Turhal, Simalu Kalesi, Sivas, Kayseri, Karaman, Eyüp Hisarı, Çorum, İskilip, Ankara, Kalecik, Sivrihisar, Merzifon, Niksar, Kırşehir, Zincirli, Kale-i Salime, Karahisar, Bayburt gibi yerlerde savaşmış ve bu bölgelerden bazılarını ele geçirmiş veya yağmalamıştır. (Uzunçarşılı 1968: 198-218)

Son olarak Akkoyunlu beylerinden Kara Yülük Osman Bey'le girdiği mücadeleyi kaybederek 1398'de öldürülmüştür. (Yücel 1991: 193-205)

Mücadeleci bir insan olan Kadı Burhaneddin dünya hayatını şöyle değerlendirir:

Dünyâ diyen gişiye bir vâyedür,

Yimek içmek bu câna bir dâyedür,
Dünyâ bir geçüt durur gelen geçer,
İllâ server yigide sermâyedür. (KBD 597/9-10)

“Dünya hayatı insana bir kısmettir. Yiyip içtiklerimiz ise canımız için bir dadı gibidir. Dünya bir geçit yeridir, gelen geçer. Ancak dünya yığıtlıkta başta olanlar için bir sermayedir.”

Kadı Burhaneddin, Anadolu’yu yurt tutan diğer soydaşları gibi köklerinin Türkistan’da olduğunu hiç unutmamıştır. Bu durumu bir beyitte şöyle hikâye etmeye çalışır:

Rûm ilin, yüzün görelî gönüm yurd eyledi,
Görelî gözünî lîkin rây-ı **Türkistân** ider. (KBD 183/6)

“Sevgilinin yüzünü gördüğümden beri gönüm Rumeli’ni, yani Anadolu’yu yurt eyledi. Ama gözünü gördüğümden beri de Türkistan’ı arzu eder.”

Anadolu’yu, sevgilinin beyaz yüzüne, Türkistan’ı ise ahuların, yani güzel gözlü ceylanların otağı olarak sevgilinin gözüne benzeten şair, sevgiliye ait güzellik unsurlarını Anadolu ve Türkistan ile özdeşleştirerek bu iki ülkeye duyduğu bağlılığı dile getirir.

Kadı Burhaneddin, hükümdarlığını ilan etmesinin ardından 1385 yılında doğup büyüdüğü Kayseri’yi kuşatarak savaşmadan teslim almış ve şehrin yağma edilmesini engellemiştir. (Yücel 1991, 111-112) Kayseri’ye duyduğu bu ilgi ve sevgiyi şöyle ifade eder:

Gözlerimiz yaşını ahıdup ırmağ idüben,
Kayseriyi dahı bu yaşile **Bağdâd** idelüm. (KBD 446/6)

“Gözlerimizin yaşını akıtıp ırmak edelim ve bu su ile Kayseri’yi, Bağdat’a benzetelim.”

Şair, Bağdat’ın, Dicle nehrinin, Kayseri’nin de Kızılırmak’ın yakınlarına kurulmuş olması üzerine dikkat çekmektedir.

Siyasi hayatının bir diğer merkezi olan Sivas için de benzer duygular besleyen Kadı Burhaneddin, kendini Sâdi ile ilgilendirirken Sivas’ı da Şiraz’la birlikte anar. Bu ilginin arka planında Zend ve Safevî Hanedanı’na başkentlik yapan Şiraz’ın, Sâdi, Hâfız, Örfî gibi şairleri de yetiştirmiş olması bulunmaktadır. (Yeniterzi 2010: 327)

Bini çü kıılır Sa’dî aceb olmaya ger ol,
Sivâsı dahı hıtta-i Şîrâz idiserdür. (KBD 261/10)

“O beni Şirazlı Sa’dî etti, buna şaşmamak gerekir, bundan dolayı Sivas’ı da Şiraz mülkü edecektir.”

Eskiden Doğu Roma İmparatorluğu Anadolu’yu da içine aldığı için Anadolu’ya Rûm, Anadolu’da yaşayan halka da Rûmî denilirdi. Klâsik şiirde Rûm, Diyâr-ı Rûm veya Rûm ili beyazlık, parlaklık, gündüz, ay (devr-i kamer), güzellik, güzellerin bolluğu, eğlence gibi unsurlarla ele alınır. (Yeniterzi 2010, 324)

Kadı Burhaneddin’in şiirlerinde “Rûm” veya “Rûm ili” yani Anadolu çok özgün söyleyişler içinde yer alır. Şair, sevgilinin hasretiyle akan gözyaşlarının Anadolu’yu içinde sızlıkların bulunduğu bir bataklığa dönüştüreceğini söylemektedir:

Cüz’-i ney çü benüm sözüme bir sâz idimedi,
Bu **Rûm ilini** yaşum ile sâz idiserem. (KBD 114/3)

“Ney parçası benim sözüm karşısında çaresiz kaldı, ancak ben gözyaşlarımla Anadolu toprağını sızlıkların bulunduğu bir bataklığa dönüştüreceğim.”

Müdâm itdi yüzümde seyl-i hûnı,

Meger **Rûm ilini** sâz ider oñsar. (KBD 169/11)

“Yüzümde kanlı gözyaşları sürekli aktı, sanki Anadolu’yu içinde sazların yetiştiği bir bataklığa dönüştürecek.”

Mihmânlığını çoñ yaş aña hod niçe diyem

Tûfâna virdi **Rûmı** hele mâ-hâzar yaşum (KBD 379/1)

“Daha önce onun için döktüğüm gözyaşı Anadolu’yu tufana verdi, şimdi ben ona misafir olduğu bu toprakların bu halini nasıl açıklayayım.”

Divan şiirinde Rum ili yani Anadolu, beyaz insanların yaşadığı bir yer olarak beyazlığı temsil etmekte ve sevgilinin beyaz yüzüne benzetilmektedir. “Habeş” ve “Hind” ise siyah insanların yaşadığı ülkelerdir ve sevgilinin siyah saçları bu ülkelere benzetilir. Bu iki farklı rengi temsil eden ülkeler, bir tezat ilişkisi içinde yan yana kullanılır.

Anadolu, kendi iç karışıklıkları yetmiyormuş gibi, bir yandan Memlûklular bir yandan Timur ve Toktamış tarafından tehdit edilmektedir. Beyaz ve güzel insanların yaşadığı Anadolu, bu zenci kölelerin de asker olarak bulunduğu, bu sebeple de Habeşî veya Habeş çerisi olarak adlandırılan ülkelerin baskısı altındadır:

Kimün ne tâkatı var **Rûm**da çü zülfeyni

Habeş çerilerini sağa sola yaşaya (KBD 288/6)

“Anadolu gibi beyaz olan yüzün iki tarafından sarkan perçemler, Habeş çerileri gibi yüzü kaplayan saçları ikiye bölüp sağa ve sola yatırsın.”

Niçe diler ise zülfi ki büriye **Rûm ilini**,

Fağdır şabâ yili tek **Habeşi** fer-encümi gör. (KBD 364/5)

“Eğer dilerse sevgilinin zülfü Anadolu gibi beyaz olan yüzü bürüsün, çünkü o seher yıldızının ışığı gibi bütün karanlıkları dağıtır.”

Bu iki beyitte de şair, sevgilinin yüzünü beyazlığı sebebiyle Anadolu’ya, yüzü kapatan siyah saçları da rengi sebebiyle Habeş (Şam/Memlûk) askerlerine benzetmiştir. Beyitlerin görünen anlamlarında sevgiliyle ilgili bir tasavvur olmakla beraber, Anadolu beyazlığı temsil eden güzel insanların yurdu, Memlûklular ise bu güzelliği tehdit eden ve beyazlığı örten bir karanlık güç olarak ele alınmaktadır.

Kadı Burhaneddin, Timur tehdidini diğer şiirlerinde dile getirmiştir. Tatar veya Tatar ülkesinden gelmiş kan dökücü bir hükümdar olarak gördüğü Timur’a Anadolu’dan el çekmesi gerektiğini şöyle dile getirir:

Ben Türkem ü sen **Tatar** yoluyla sorışalum,

O cây gerek başa bañar iseñ oynuma. (KBD 238/7)

“Ben Türküm sen Tatarsın gel usulünce konuşalım, o yer bana gerek, sözümü dinlersen bu oyundan çekil, oynama.”

O dönemde Timur ile birlikte kuzeyden gelen Toktamış (Altınordu) tehdidi karşısında Kadı Burhaneddin’in duruşu tam bir kadere teslim olmuş savaşçının tavrıdır:

Ezelde **Hâk** ne yazmış ise bolur,

Göz neni ki göreceğ ise görür,

İki ‘âlemde **Hâk**ça sığınmışuz,

Tohtamış ne ola yâ **Ahsah Temür**. (KBD 586/2-3)

“Ezelde Hak ne yazdıysa o olur, göz neyi görecektir ise onu görür, iki dünyada da Allah’a sığınmışız, Toktamış veya Aksak Timur kim oluyor?”

Saru beñze gice gündüz dökerem kanlu yaşı

Kan ile hâsıl kıluram za'ferân-ı **Rûm**dur (KBD 490/8)

“Sarı benze gece gündüz kanlı yaşı dökerim, Anadolu safranını döktüğüm bu kanlı gözyaşıyla hâsıl ederim.”

Safran, beyaza yakın açık sarı rengiyle Anadolu'nun beyazlığını ifade etmektedir. Bu sebeple za'ferân-ı Rûm terkibi Anadolu'nun beyazlığı olarak anlaşılmalıdır. Kan ise koyu rengiyle karalığı temsil etmektedir. Böylece karadan veya karanlıktan (geceden) aydınlığa (gündüze) gözyaşı dökülerek geçilmektedir. Diğer bir bakış açısıyla cinas-ı lafzî ile Anadolu zaferlerini kan ile yani kan dökerek hâsıl ederim, demiş de olabilir.

Saldı **Habeş** çerilerini **Çin** iline

Altunda sikkesin ura der-**Rûm** ol kişi (KBD 165/5)

“Habeş askerlerini Çin iline saldı, o kişi altın sikkesini Anadolu’da bastırıp hâkimiyetini ilan etsin.”

Burada Habeş ile kastedilen 1387’de Erzurum’u tahrip ederek Anadolu’ya yönelen Timur’dur. Kadı Burhaneddin’in Sivas’ı savaşa hazır hale getirmeye çalıştığı esnada Timur Gürcistan’a yönelmiş ve oradan da geriye dönmüştür. Bu karar Anadolu’yu ve buradaki beyleri bir süreliğine Timur’un ordusundan kurtarmıştır. Anadolu’da altın sikkesini bastırıp hâkimiyetini ilan etmesi istenilen beyler ise Timur tehdidinden kurtulan bu beyler olmalıdır.

Kadı Burhaneddin’in bazen Anadolu’daki mücadeleleri bırakıp Hata ülkesine yani Çin’e sefer etmek istemesi de bu tehditle ilgili olabilir.

Gâh zülfine uyup **Rûma** salam ahın ben,

Geh **Hatâya** uyuban gâret-i **Keşmîr** kılam. (KBD 424/6)

“Bazen sevgilinin saçlarının teşvik etmesine uyup Anadolu’ya akın salmak istiyorum bazen de hata edip veya Hata (Çin) ülkesinin yoluna düşüp Keşmir’i yağmalamak istiyorum.”

Görüldüğü gibi Hata sözü tevriyeli kullanılmıştır. Keşmir ise Hindistan, Pakistan ve Çin sınırında, Himalayalar’ın eteğinde yer alan dağlık bir bölgedir. Şiirimizde güzelleri ve gülü ile anılır. (Yeniterzi 2010, 319)

Anadolu’nun sevgili ile birlikte anılması sevgili kadar değerli olmasıyla ilgilidir. Ancak sevgiliye yönelik iltifatlar içinde Anadolu da sıradan bir varlığa dönüşür.

Ervâh-ı milk-i şâhî tapuñdur ‘aceb durur,

Ki ayağuş tozına fidâ **Rûm** olmaya. (KBD 447/15)

“Şahın mülkündeki tüm canlar hizmetindedir. Anadolu ayağının tozuna feda olursa bunda şaşacak ne var?”

Rûm ve Şâm adlarının birlikte kullanıldığı beyitlerin büyük bir bölümünde Şâm Memlûklular için kullanılmış ve Anadolu ile Mısır arasındaki siyasi çekişmeye işaret edilmiştir.

Folu şun bize câmı irür cânıma kâmı,

Yitür göklere nâmı kıl it **Rûmile Şamı**. (KBD 358/2)

“Ey saki bize şarap sun, canımı isteğine ulaştır, namımı göklere yetir, Rum diyarını ve Şam’ı bana kul et.”

Şair, bu beyitte Anadolu Beylikleri ile mücadelesini ve Memlûk hükümdarı Berkuk'a karşı hissettiklerini dışa vurmakta ve hem Anadolu'yu hem de Memlûk Devleti'ni ele geçirmek istediğini ifade etmektedir.

Bir başka şiirde ise Memlûk hükümdarı Berkuk ve Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bayezid ile kurduğu ittifakı şöyle dile getirir:

Oldı musahhar bize çü **Şamla Rûm**,

Düşmene demür bolduñ, dostlara mûm,

Her kişiler yürisün yollarına,

Çün dôsta mübareküz düşmene şûm. (KBD 607/10-11)

“Bize Şam ve Rum'u fethetmek nasip oldu. Düşmanlar için demir gibi sert, dostlar için ise mum gibi yumuşak olduk, herkes yoluna gitsin, çünkü biz dostlar için hayırlı, düşmanlar için uğursuzuz.”

1388'de Halep naibi Yolboğa'nın, Malatya naibi Mintaş'ın Kadı Burhaneddin'e sığınması üzerine söylediği “Siz Sultan-ı Mısır'ın gulamını (yani Mintaş'ı) ne sebep ile tutunuz? ... Şimdi ben geleyim, Sivas'ı ve belki tamam Memalik-i Rûm'u sizden alayım.” (Uzunçarşılı 1968b: 205) sözlerinin uyandırdığı duygularla şu beyti kaleme alır:

Yazmışam hat öküş beñüñ gibi lîk,

Rûma da dañı **Şâma** yazmamışam. (KBD 354/15)

“Senin siyah benin gibi pek çok yazı yazdım, ancak Rum (Osmanlı) ve Şam (Memlûk) yönetimlerine herhangi bir mektup yazmadım.”

Şair, Yolboğa'nın meydan okuyuşunu, onu ve ele geçirmekle tehdit ettiği Anadolu beylerini muhatap kabul etmediğini söyleyerek karşılamaktadır.

Rûm Şâm ikilemesindeki Rûm sözünün “beyazlığı”, Şâm sözünün ise “akşamı ve karalığı” ifade etmek üzere kullanıldığı beyitler de bulunmaktadır:

Suya girdi didüm neyçün didi âb-ı hayât olsun,

Tağıtdı saçını aydur ki bu gün **Rûm** u **Şâm** olsun. (KBD 185/14)

“Suya niçin girdin dedim, bu su abıhayat olsun diye cevap verdi. Saçını dağıttı ve bugün gündüz ve gece olsun dedi.”

Sevgilinin yüzü beyaz olduğu için Anadolu yüze, saçı da siyah olduğu için geceye benzetilmiştir, böylece hem Rûm hem de Şâm sözü tevriyeli olarak kullanılmıştır.”

Didüm yüzüne bañ gör şâme ki ne miskîndür

Aydur ki ne fitnedür ol **Rûma** vü yâ **Şâma** (KBD 237/4)

“Yüzüne bak ve orada duran beni gör dedim, o Anadolu ve Şam için ne kadar karıştırıcıdır diye cevap verdi.”

Sevgilinin yüzü beyazlığı sebebiyle Anadolu'ya benzetilmiş, Şam sözü hem Mısır'ı kastetmek için hem de akşam anlamında tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Gerek ki ârižuña cân ü ‘aql dil koyıla

Ki serhad anı bilürüz bu **Rûm** ile **Şâmuñ** (KBD 504/3)

“Ey sevgili yanağına can, akıl ve gönül konulsa gerek, zira biz gündüz ile gecenin (veya Anadolu ile Memluklu'nun) sınırı olarak onu biliriz.”

Âyinede gördi hâl didi ki **Rûm** ilidür

Nirde ki fülful ola hem ruñ u filfil var durur (KBD 510/12)

“Aynada beyaz yüzün üzerindeki siyah beni görünce dedi ki burası Anadolu olsa gerek, çünkü orada yanak ve üstünde siyah ben vardır.”

Memlûklular’la olan mücadelesini dile getirdiği bir başka şiirinde de Şâm adı yerine Mısır adını tercih etmektedir:

Derdümüzün Hağ bilür devâsını,

Fabağda gördi düşmân behâsını,

Şıdğ ile oh u kılıç ururısañ,

Çoparalum **Mısır** ili kıyasını. (KBD 597/15-16)

“Derdimizin devasını Allah bilir, düşman gücünün yetersizliğini fark etti, samimiyetle ok atıp kılıç sallarsak Mısır ilini ele geçirebiliriz.”

Babasıyla birlikte tahsil için gittiği Mısır ve Şam ile ilgili hatıralarını da bir başka beyitte şöyle yâd eder:

Görmedi gözüm hâlî gibi dünyâda şâme,

Gördüm **Mısır**ı bunca vü vardum niçe **Şâma**. (KBD 220/7)

“Mısır’ı gördüm ve ta Şam’a kadar gittim, ancak gözüm dünyada bir nokta kadar bile ıssız bir yer görmedi.”

Vezerlik, naiplik ve hükümdarlık ettiği dönemlerde uğruna mücadele ettiği diğer şehirler de divanındaki şiirlerinde yerini almaktadır. Kadı Burhaneddin 1388-1397 yılları arasında komşuları olan Amasya, Erzincan, Karamanoğulları ve Türkmen emirlikleriyle devamlı olarak uğraşmıştır. 1388’de Amasya emiri üzerine yürümüş, sonra Turhal kalesini ele geçirmiştir. Özellikle Amasya valisi Hacı Şadgeldi ve oğlu Ahmed Bey ile çok uğraşmıştır. Bu sebeple dört ayrı yerde Amasya’dan söz etme ihtiyacı duyar.

Amasya emiri Ahmed, Sivas’ın kuşatma altına alındığı dönemde Kadı Burhaneddin’e ait bazı kaleleri ele geçirir, ancak kuşatmanın kalkmasının hemen ardından kaleler yeniden alınır. Bu olaylar Kadı Burhaneddin’in şiirlerinde yankı bulmuştur:

Dün içre gelseydi gönlüme hayâli anuğ

Amâsiye gibi cânumda gâret olayidi (KBD 71/16)

“Gece onun hayali gönlüme gelseydi de, Amasya gibi benim canımda da yağma olsaydı.”

Harâb kıldı gözün gönlümün **Amâsiyesin**

Hayâli kulleğe gelse ‘imâret olayidi (KBD 72/2)

“Senin gözün, gönlümün Amasya’sını harap kıldı. Hayali kuleğe gelse de gönlümü mamur eyleseydi.”

1391 yılında Amasya emiri Ahmed Bey’in bölgenin en önemli kalelerinden Simâlu’yu Osmanlı Devleti’ne terk etmeye karar vermesi üzerine Kadı Burhaneddin kaleyi muhasara altına alır ve teslim olmasını sağlar. (Yücel 1991, 146-147) Bu gelişme Kadı Burhaneddin’in bir gazeline şöyle yansır:

N’ola eger fetîh oldıysa bize **Simâlu**,

Ki görmemiş ola göz hûbı işbu sîmâlu. (KBD 108/9-10)

“Göz güzeli hiç bu simasıyla görmemişti, Simâlu’yu fethettiysen ne olmuş.”

Kadı Burhaneddin, kontrol altında tutmak için çok uğraştığı Amasya ile birlikte 1387 yılında vilayet merkezi Niksar'ı da ele geçirir ve bu başarısını şöyle dile getirir:

Devletinden kaçan olur hâk-sâr,
 'Âşık olur ma'suğundan şerm-sâr,
 Hîmmetümüz iki 'âlemde gezer,
 N 'olısar **Amâsiya** ya **Niksâr** (KBD 588/10-11)

"Devletinden kaçan toprağa düşer. Âşık sevgilisinden utanır. Himmetimiz her iki âlemde dolaşır, Amasya veya Niksar nedir ki?"

1388'de kuşatılan Tokat kalesi bir zafer kutlamasıyla anılır.

Tokat kal'asında şabûhîyi vir tolu
 Bâşed ki şubha irüre Tañrı şafâyile (KBD 74/7)

"Tokat kalesinde sabah içkisini sun, ola ki Tanrı bizi safa ile sabaha erdire."

Turhal ise mancınkla fırlatılan taşlarla yakılıp yıkılmış haliyle tasvir edilmektedir:
 Cevr oñları ki gamzeñ gönül ivine atar

Mancınk taşlarıdur ki yöni **Turhala** durur (KBD 227/6)

"Senin süzgün bakışlarının gönül evine attığı eziyet okları, yönü Turhal olan mancınk taşlarına benzer."

Kadı Burhaneddin, klâsik şiirimizin mazmun dünyasına ait yerlerle yaşadığı şehirlere ait duygu ve düşüncelerini ustaca bütünleştirir. Aslında bu durum onun içinde yetiştiği klâsik kültürle yaşadığı hareketli hayat arasındaki gelgitleri de yansıtmaktadır.

Hâlûñi görelî cânım 'azm-i **Hindustân** ider,
 Gönlümi acebleme ger şasd-ı **Erzincân** ider. (KBD 183/5)

"Ey sevgili senin benini görelî canım Hindistan'a yönelir, ancak Erzincan'a gitmeye niyet ederse de onu ayıplama."

Sevgilinin siyah benî, şairin aklına siyahlığı ile hatırlanan Hindistan'ı getirir. Ancak 1385'te Erzincan hâkimi Mutahharten ile çatışmaya girer ve bazı sıkıntılar yaşar, Erzincan'a gitme niyeti bununla ilgilidir.

2. Gezegen Adları

Klâsik kültürde yıldızlar ve burçların, yeryüzünde var olan her şeyi, özellikle de insanın duygularını, ahlâkını, huy ve davranışlarını etkilediğine inanılırdı. Belli ölçülerde bugün de devam eden bu düşünceye göre, her insan bir yıldızın etkisi altındadır. İlm-i nücum denilen yıldız ilmine göre Güneş göğün sultanı, Ay onun veziri, Merkür (Utarid) kâtibi, Merih (Behram / Mars) başkomutanı, Müşterî (Jüpiter) kadısı, Zühal (Satürn) bekçisi, Zühre (Venüs) ise çalgıcısıdır. Bu yedi gezegene seb'a-i seyyare adı verilir. (Pala 1989: 25; Onay 1996: 246, 371)

Bu gezegen ilişkileri içinde Kadı Burhaneddin, en çok Güneş ve Ayın durumunu ele almış; Güneş için Arapça şems, Ay için Arapça kamer, Farsça mah veya meh sözlerini kullanmıştır.

İy gamzeleri, dönme ve cevruñle berü gel,
 Yüzün ile alnuñı baña **Şems** ü **Ķamer** kı. (KBD 392/4)

"Ey sevgilinin süzgün bakışları, dönme, bütün eza ve cefalarıyla beri gel, yüzün ile alnın bana güneş ve ay olsun."

Duha suresine atıfta bulunulan bu beyitte, sevgilinin yüzü Güneşe, alını Aya benzetiliyor. Çünkü Ay ve Güneş birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde düşünülür, hatta Mihr ü Mah adıyla mesneviler yazılmıştır. (Pala 1989, 55-57)

Yüzünde **Meh** be-terâzu vü sünbülede **Güneş**,

Anı görüp niçe yanmaz münecim-i miskin? (KBD 414/12)

“Yüzündeki Ay terazi, Güneş de sünbüle burcundadır. Zavallı münecim bunları görünce nasıl yanmaz.”

Yüzdeki Ayın terazi burcundan olması, yüzdeki ağız, burun ve kaşların terazi görüntüsünde olmasını, yüzdeki Güneşin sümbüle burcunda olması ise, Güneş gibi olan yüzün sümbüle benzeyen saçların arasında bulunmasını ifade etmektedir.

Ay, tek başına sevgilinin Ay gibi parlak yüzünü ifade eder:

Şöyle boyadı yüzümü **Ay** yüzünün hayâli ki,

Ayağumuza baş koyar görürise hazân bizüm. (KBD 23/4)

“Senin Ay gibi parlak olan yüzünün hayali, yüzümü o derecede sarıya boyadı ki eğer sonbahar mevsimi bunu görecektir olursa başını hürmeten ayağımıza koyar.”

Ayın Güneş’le ilişkisine benzer şekilde diğer gezegenlerle de ilişkisi ele alınmıştır. Klâsik kültürde gezegenlerin her birine biçilen rolün divan şiirinde pek çok mazmuna ilham verdiği görülmektedir.

Sağa bizden ayâ dil-ber yine bu dem selâm olsun,

Nedîmün **Zühre**, **Meh** sâkî elünde mîm ü lâm olsun. (KBD 185/9)

“Ey gönül alıcı güzel, bu demde bizden sana selam olsun, Zühre yıldızı meclis arkadaşın, Ay da sâkin olmuş, o elinde tuttuğun şey de mül (Farsça şarap) olsun.”

Güneş gibi olan sevgili, emrindeki yıldızlardan Zühre’ye meclis arkadaşlığı, Ay’a da sakilik görevi vermiştir. Sevgilinin elindeki mim ve lam ise Farsça şarap anlamına gelen mül’e tekabül etmektedir.

‘Işık bir cevher durur ki şehir-i dilde şöhrdür,

Kemterin huddâmı **Mâh** u **Müşterî** vü **Zühredür**. (KBD 162/10)

“Aşk, gönül şehrinde ün salmış bir cevherdir, en kıymetsiz hizmetçileri Ay, Müşteri ve Zühre yıldızlarıdır.”

Şair bu beyitte de aşkı Güneş yerine koyarak diğer gezegenlerin rolünü belirler.

Gezegenler sevgiliye ait özelliklerin ve güzellik unsurlarının anlatılmasında bir benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

İy gözleri **Merrîh** ü kaşı **Zühre** berü gel,

Yüregüme, bağıma dilegünce eşer kı. (KBD 392/3)

“Ey gözleri Merih’e, kaşı Zühre’ye benzeyen sevgili, gel; yüreğime, bağıma dilediğince tesir et.”

Merih, Yunan mitolojisindeki Ares, Roma mitolojisindeki Mars tanrısıdır. İki kültürde de savaşı temsil eder. Bu sebeple de sevgilinin öldürücü özelliği bulunan gözüne benzetilmiştir. Zühre ise Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası Afrodit’tir. Bu sebeple Zühre, Doğu mitolojisinde ve edebiyatında çeng ve sazı yani musıkîyi temsil etmektedir. (Alpaslan 1977: 100)

Bu **Zühre** yinile sâz ider oşar,

Muhayyerlere şeh nâz ider oňsar. (KBD 169/1)

“Sevgili kolunun yeniyle âşığı okşayarak gönlünü kazanır. Âşıklarına naz ederek onları tanır.”

Zühre, sâz, muhayyer, şeh-nâz sözleri tenasüp içinde bir saz meclisini tasvir eder. Muhayyer ve şeh-naz da tevriyeli olarak âşığı ve sevgiliyi ifade etmektedir.

Sevgilinin güzelliği kadar acımasızlığı da gezegenlere dayalı kültürden hareketle nitelendirilmeye çalışılmıştır:

Behrâm olursa cādû gözün olmaya ‘aceb,

Kırpıklarū çü oňlar u kaşuñ kemânımıñ (KBD 23/10)

“Kırpıkların ok, kaşın yay olunca, büyücü gözlerinin Behram (Merih) olmasına şaşmamak gerekir.”

Behram savaş ve uğursuzluk alameti olduğu için gözle birlikte kullanılır. (Pala 1989: 352)

3. Dinî Kültüre Dayalı Yer Adları:

Şiirimizde dinî kültüre dayalı geniş bir mazmun dünyasının olduğu bilinmektedir. Özellikle dinî kıssalarda geçen yer ve kişi adlarından hareketle pek çok söz sanatı yapılmıştır.

Şairliği yanında ciddi bir medrese tahsiline sahip olan ve tasavvufla yakından ilgilenen Kadı Burhaneddin, bu bilgi ve birikimini şiirlerinde ustaca kullanmıştır.

1358 yılında on dört yaşında iken babası ile birlikte Mısır’a giden ve Sargatmuşâ medresesinde tahsiline devam eden Kadı Burhaneddin, burada fıkıh, fıkıh usûlü, ferâiz, hadis, tefsir, matematik, hey’et dersleri almıştır. Hicaz’dan Şam’a gelen Kutbüddin er-Râzî’den ders almak için Mısır’dan Şam’a geçmiş, bir buçuk sene onun derslerine devam etmiş, ilâhiyat ilimleri yanında tabii ilimler ve matematik konularında da eğitim görmüştür. Şam’da bulunduğu sırada Seyyid Muhammed Nîlî’den tıp konusunda da bilgiler almıştır. 1363’te on dokuz yaşında iken babası ile birlikte hacca gitmiş ve orada ilim ve tasavvuf erbabından Mevlânâ Fahreddin Akşehrî ile görüşmüştür.

Kadı Burhaneddin tasavvufla, özellikle de vahdet-i vücud anlayışıyla ilgilenmiş, Muhyiddin İbn Arabî’nin Füsûsü’l-hikem adlı kitabını ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin eserlerini okumuştur. Döneminin mutasavvıflarından Şeyh Kutlu Pîr, Şeyh Âdil, Şeyh Ali Bey ve Mevlânâ Paşa ile yakından ilgilenmiş ve onlarla hem tasavvufi hem de siyâsî konularda görüş alış verişinde bulunmuştur. (Öztürk 1990, 66-78)

Kadı Burhaneddin’in bu dinî ve tasavvufî birikimine rağmen “şiirlerinin zamanının tasavvuf duyguları içinde boğulmuş olmaktan ziyade, gerçek insan sevgisinin ifadesine hizmet eder yolda görüldüğü” değerlendirmeleri bulunmaktadır. (KBD V) Onun tasavvufî terimleri başarıyla kullanmasına ve sevgiliye ait güzellik unsurlarını tasavvufî açıdan değerlendirmesine rağmen dinî, tasavvufî konulardan çok dünyevî konulara yer veren bir şair olduğu ifade edilmiştir. (Tören 2001: 75)

Kadı Burhaneddin’in tasavvufla ilgisi konusunda seri yazılar yayımlayan Ali Nihat Tarlan ise bu görüşlere katılmadığını, bilakis divanın yüzde sekseninin dinî bir hüviyet taşıdığını, Kadı Burhaneddin’in tasavvufî aşk ile olan ruhî ilgisini sanatının içine sindirerek terennüm ettiğini ifade etmiştir. (Tarlan 1958: 9)

Aslında dinî ve tasavvufî birikimi ve ilgisi hangi seviyede olursa olsun bütün şairler bu kültürü eserlerini zenginleştiren bir sanat unsuru olarak kullanmışlardır. Kadı Burhaneddin’in şu beyti onun din ve tasavvuf anlayışını çok güzel ifade eder:

Din şorarsañ toğrulıhdur toğrulıñ şorgıl anı,

Müslim ü müşrik Freng ü Hind ü Türk ü Rûsdan (KBD 546/1)

“Din nedir diye sorarsan doğruluktur doğruluk, istersen için aslımı Müslüman ve Müşrikten, Frenk, Hint, Türk ve Rustan sor.”

Dinî kültür içinde en önemli yer şüphesiz Kâbe’dir. Kadı Burhaneddin’in bazı beyitlerinde Kâbe, sevgili ile özdeşleşir:

Yüzüñi **Ka’be** sanuban kaçuñ mihrâb bilüriz,

Anıñ-içün aña karşı yire urduñ yüzümüzi. (KBD 550/16)

“Biz senin yüzünü Kâbe sanır, kaşını da mihrap biliriz. Bu sebeple ona karşı yüzümüzü yere vurduk.”

Kıblem benüm ezelde cemâlün degül midî?

Ka’be yapılmadın dañı mihrâb gelmedin. (KBD 491/15)

“Daha Kâbe yapılmadan ve mihrabın yeri belirlenmeden önce, yani ezelde benim kıblem senin yüzünün güzelliği değil miydi?”

Kâbe’nin örtüsünün siyah rengi ile sevgilinin siyah beni arasındaki renk ortaklığı Kâbe ile sevgili arasında kurulan bir başka ilgidir.

Bu nokta ağzına kıl nażar neden dem urur,

Şafâyıla beñine bañ ki **Ka’be**den dem urur. (KBD 507/1)

“Bu nokta büyüklüğündeki ağzına bir bak neden dem vurur, safa ile bir benine bak Kâbe’den dem vurur, orayı hatırlatır.”

Sevgilinin beni siyahlığı sebebiyle Kâbe’yi hatırlatır, ayrıca safa hem gönül arılığı hem de Safa tepesi anlamında tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Hâlünde şafâ anladum iy **Ka’be**-i dilhâ

Ol zezeme eyledi benüm gözümü zezem (KBD 225/10)

“Ey gönüllerin Kâbesi, senin bedeninde saflık buldum ve o ezgi benim gözümü zezem eyledi.”

Kâbe’yi, sevgiliye yönelmenin ve onu kutsallaştırmanın bir unsuru olarak kabul eden bu tür rindane söyleyişlerin yanında hac ibadetinin bir gereği olarak yapılan Kâbe tavafından söz eden mısralara da rastlanmaktadır.

Ne mâl acısı vü ne hûd yol arnuğı kıala hîç

Şafâyile eger ol **Ka’beyi** tavâf ide hâc (KBD 232/6)

“Hacı, safa ile Kâbe’yi tavaf ederse, ne mal acısı, ne yol yorgunluğu kalır.”

Kâbe’nin bulunduğu Mekke de tıpkı Kâbe gibi dünyevî aşkı dile getirmek için kullanılan dinî, tarihî bir yer olarak değerlendirilmektedir:

Garrâ gazel dimiş ola biñ hüsnüñe canum,

Bathâ-yı **Mekkeye** dañı A’râb gelmedin. (KBD 491/12)

“Daha Mekke’ye çöl Arapları gelmeden, canım senin için binlerce güzel gazel söylemişti.” Kastedilen cahiliye dönemi ve bu dönemde Araplar arasındaki şiir söyleme geleneğidir.

Üç semavî dinin kutsal şehri olan Kudüs, bu özelliğine uygun olan bazı benzetmelerle şiirdeki yerini alır.

Gönüli gâret itdi câdû zülfi,

Sanasın **Ḳudse** ahın itdi küffâr. (KBD 192/1)

“Sevgilinin büyüclük özelliğine sahip olan saçı gönlümü öyle bir talan etti ki sanki Kudüs’e kâfirler akın etti.”

Mısır’ın divan şiirimizde dinî bir hüviyetle anılması daha çok Yusuf kıssası vesilesiyledir:

Ger diler iseñ **Mısra** ‘azîz olasın iy yâr

Gel ki şalalum Yûsufi zindâna gönülden (KBD 577/3)

“Ey sevgili dilersen Mısır’a aziz olasın, gel ki Yusuf’u gönülden zindana salalım.”

Gönül **Mısır**ında çün sensin ‘azîzüm,

Revâdur Yûsufa çâker dir isem. (KBD 12/1)

“Sevgili, gönlün Mısır’ında aziz olan sensin, Hazreti Yusuf’a köle desem revadır.”

Mısır hükümdarlarına “azîz” denilmesi, Hz. Yusuf’un güzelliği, Mısır’da zindana atılması, rüya tabirindeki ustalığı, Mısır’a sultan olması gibi konularla ilgilidir. (Yeniterzi 2010: 322)

Bugünkü Filistin’in semavî kültürde geçen adı olan Ken’an da, tıpkı Mısır gibi, Hazret-i Yusuf kıssasına telmihen anılır.

Cânuma ki çâh-ı zenaħa zülfi kemişdi,

İnsâfa gelün Yûsuf-ı **Ken’ân** niçe beñzer? (KBD 284/10)

“İnsafa gelin de bir bakın o sevgilinin çene çukuruna attığı canıma, Ken’an diyarının Yusuf’u ona nasıl benzer.”

Hz. Yakup’un memleketi olan Ken’an, Filistin’in Sayda, Sur dolayları ile Suriye’nin bir bölümünü içine alır. Nuh peygamberin oğullarından veya torunlarından olan “Kenan” adına izafeten bu ismi almıştır. (Yeniterzi 2010: 319)

Hz. Süleyman’ın eşi Belkıs’ın Yemen’de hükmü altında bulunan Sebâ, (Onay 1996: 428) sevgilisiyle Belkıs arasında kurulan ilgi sebebiyle kullanılmaktadır:

Hayâlin yoħlarisem bir nefes çoh,

Getürür bir haber şol dem **Sebâdan** (KBD 257/1)

“Onun hayalini bir nefes süresi kadar bile düşünmem, fazladır. Çünkü bu kadarcık kısa bir sürede bile o bana Sebâ ülkesinden bir haber getirir.”

Arapçadaki adıyla Şam Farsçadaki adıyla Dımişk da önemli bir dinî merkezdir. Şam; Mekte, Medine ve Kudüs’ten sonra İslam dünyasının dördüncü büyük kutsal şehridir. Mehdî’nin buradan çıkacağı yolunda rivayetler vardır. Bu şehri konu edinen; “Cennet Şam’ın altındadır.” veya “Allah’ın yeryüzünden seçtiği bölge Şam’dır.” “Yarattıklarının ve kullarının seçkinleri de oradadır.” “Ümmetimden bir cemaat hesapsız ve cezasız olarak cennete girecektir.” gibi hadis rivayetleri Şam’ı bütün İslâm dünyasında ayrı bir yere oturtmuştur. (Ünal 2000: 74-77) Ayrıca Hazreti Hüseyin’in türbesinin bulunduğu yer olduğu için özellikle Şif Müslümanlar için önemli bir ziyaret merkezi olarak kabul edilir. Bu sebeple Kadı Burhaneddin de Dımişk’ı yani Şam’ı, Hac ibadetiyle birlikte anmaktadır.

Kaşuñuñ yayın görene ‘acebâ revâ ola mı?

Ki **Dımişka** vara yâhud gide ħacca yüz göz ile. (KBD 418/9)

“Yay kaşlarını görene Şam’a varmak veya yüz göz ile hacca gitmek revadır dense bunda şaşılacak ne var?”

Tur dağı Hz. Mûsâ’nın vahiy aldığı bir dağ olarak semavî kültürde çok önemli bir yere sahiptir.

Tûr tûrına Mûsî gibi giren,

Yâr ile dembedem kelîm gerek. (KBD 473/8)

“Tur dağına Hz. Mûsâ’nın girdiği gibi giren, sevgili ile de zaman zaman kelim edebilmelidir.”

Hz. Mûsâ’nın Tur dağında Allah’la konuşmasının telmih edilmesi bir yönüyle sevgilinin ilahî olduğunu düşündürmekte, ancak bir yönüyle de sevgilinin ulaşılmazlığına işaret etmektedir. Böylece bir dinî mekân, ilahî veya beşerî bir sevgiliye duyulan ulaşılmaz aşkı ifade etmek için kullanılmıştır.

İşigünnden **Şafâ**yı şöyle bulur,

Cânum ki **Merveden** bulmadı hâc. (KBD 439/11)

“Canım Merve’de hacı olamadı ancak senin eşğinde Safa’yı bulur.”

Hac ibadetinin şartlarından biri Safa ile Merve arasında yedi kez gidip gelerek sa’y yapmaktır. Şair, Merve tepesinde hacı olamadım, ancak senin eşğinde Safa’yı buldum diyerek hem sa’y ibadetinin iki tepe arasında gidip gelmekle mümkün olduğunu, hem de saf kelimesini tevriyeli olarak kullanmak suretiyle mutluluğu sevgilinin eşğinde bulunduğunu ifade eder.

Dinî kültürden kaynaklanan yer adları arasında öbür dünyaya ait olan Cennet (Uçmag), Cehennem (Tamu), Firdevs ve Kevser gibi yerler de divan şiirimiz içinde önemli bir yer tutar.

Cennet, sevgilinin yanı ve sevgiliye ait güzellik unsurları olarak ele alınır, Cehennem ise sevgiliden uzak olmaktır, ancak sevgiliyle birlikte olmak Cehennem’i Cennet’e, sevgiliden ayrı olmak Cennet’i Cehennem’e çevirebilir.

Başa **Cennet** dahı sensüz nigârına **Cehennem**dür,

Cehennem başa sinünle bütâ **Firdevs-i a’zâm**dur. (KBD 442/6)

“Ey put, yani Afrodit heykellerindeki güzelliği taşıyan beyaz tenli dilber, bana sensiz Cennet bile Cehennem’dir, seninle Cehennem bile Firdevs Cenneti gibidir.”

Vişâlündür başa **Cennât-ı Firdevs**,

Firâkuşuñ ‘azâbı gey elîmdür. (KBD 130/2)

“Sana kavuşmak bana Firdevs Cenneti gibidir, ayrılığının azabı ise çok elimdir.”

Andan ayru bize na’im cahîm,

Anuñ ile **Tamu** na’im gerek. (KBD 473/4)

“O sevgiliden ayrı olunca bize Cennet bile Cehennem, onun ile birlikteyken Cehennem bile Cennet olsa gerek.”

Cehennem içre eger fi’l-meşel ola rûzî,

Nigâr elinden ola **Cennet-i** na’im ayağı (KBD 229/15)

“Cehennem’de iyi bir şey nasip olacaksa, Cennet’in kadehi sevgili elinden ola.”

Tek sen binüm ol **Uçmağı** kime gerek ise,

Terk eyledi bir buğdayiçün uçmağı Âdem. (KBD 225/9)

“Sadece sen benim ol yeter, Cennet kime gerek ise o gitsin, zira Âdem bir buğday tanesi için Cennet’i terk etti.”

Sevgili ile birlikte olmak Cennet’e bile değışilmeyecek bir mutluluktur. Tıpkı Hz. Âdem’in yasak meyveyi (buğday veya elmayı) Cennet’e tercih etmesi gibi, şair de sevgiliyi Cennet’e tercih eder.

Sinüñle sîne-ber-sîne olan dil,

Nesine baħa **Cennet** refrefine. (KBD 79/15)

“Seninle göğüs göğse olan gönlün cennet döşegi nesine gerek.”

Dünyada Cennet, sevgilinin toprağı yani yaşadığı yerdir.

Çü hürinüñ saçı ‘anber teni olur kâfûr,

‘Aceb mi toprağı **Uçmağuş** olur ise ‘abîr. (KBD 560/1)

“Hürinin saçı amber, teni kâfur olduğu için, Cennet toprağının güzel kokulu olmasına şaşırılmamalı.”

Verdiği huzur ve sunduğı mutluluk sebebiyle sevgilinin yüzü Cennet’e benzetilir.

Cennet durur yüzün ü özün hür-ı ‘în gibi,

Ağzuş yarı meger meşel-i Selsebil olur. (KBD 280/16)

“Yüzün Cennet, özün güzel gözlü huridir, senin ağzının suyu, Cennet’teki Selsebil ırmağı gibi olur.”

Cennetdür anuş yüzü velîkin od içinde,

Anı görene tînile rümmâna maħal yoħ. (KBD 406/6)

“Onun yüzü Cennet’tir, ancak ateş içinde onu görene incir ve narı görmeye hacet yoktur.”

Sevgilinin dudağı Kevser ırmağına veya Kevser havuzuna benzetilir. Kevser, Cennet’te bir ırmak, Havz-ı Kevser ise bir göldür. Kevser’in suyu süttten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşaktır. Bu sebeple sevgilinin dudağı gibi, tatlı ve hayat bağışlayıcıdır. (Pala 1989: 292)

Yanağuş bir gül durur ki sâyepervedür begüm,

Leblerün âb-ı hayât-ı **Havz-ı Kevser**dür begüm. (KBD 267/11)

“Efendim, yanağın gölgesine sığınılan bir güldür, dudakların ise abıhayat sunan Havz-ı Kevser’dir.”

Cehennem, ateş ve suyla birlikte anılır. Cehennem ateşi, aşk ateşiyile karşılaştırılırken, gözyaşı ırmak gibi akar bu ateşleri söndürmeye çalışır.

Derdün odı çatında **Cehennem** odı râħat,

Gözüm yaşını görene ummâna maħal yoħ. (KBD 406/5)

“Derdinin ateşi yanında Cehennem ateşi nedir ki, gözümün yaşını görenin denizi görmesine gerek yok.”

Famu döye mi gözlerüm yaşına,

‘İşkum odıyle **Nîl** aħa mı ‘aceb. (KBD 200/1)

“Gözlerimin yaşına Cehennem ateşi bile dayanamaz, aşkımın ateşiyile Nil nehri bile akmasa bunda şaşılacak bir şey yok.”

Yüzi ‘Adn Uçmağıdır iki kaşıdur terâzû,

Gözidür **Cehennem** odı lebi **Ĥavz-ı Kevser**idür (KBD 178/16)

“Yüzü Adn Cenneti, iki kaşı terazi, gözü Cehennem ateşi, dudağı Kevser gölüdür.”

Şair, Cennet, Cehennem, Kevser gölü, Terazi yani mizan veya hesap günü sözlerini bir arada kullanarak ahrete ait unsurlarla tenasüp yapmaktadır.

4. Klâsik Kültüre Dayalı Yer Adları:

Kadı Burhaneddin klâsik kültüre hâkim bir aydın olarak yetişmiştir. Bezm u Rezm’de, küçük yaşta ilim tahsiline başladığı, zamanının bütün ilimlerini tahsil ettiği, Arapça ve Farsça eserleri rahatlıkla okuyup anlayabilecek bir seviyeye geldiği ifade edilmiştir. (Öztürk 1990: 66)

Şiirlerinde onun klâsik kültüre ait unsurları ve mazmunları kullanma konusundaki bilgi ve becerisini görmek mümkündür. Özellikle doğu mitolojilerinde ve klâsik edebiyatlarında çok önemli bir yer tutan Bağdat, Kirman, Çin veya Hıta / Hata gibi yer adları Kadı Burhaneddin’in şiirlerinde de yer almaktadır.

Babil yakınlarında Dicle nehri kıyılarında kurulmuş olan Bağdat, pek çok devlete başkent olmuş, özellikle Abbasiler döneminde İslam dünyasının merkezi haline gelmiş bir şehirdir. Bağdat, bizim sözlü ve yazılı edebiyatımızda, “Ana gibi yar Bağdat gibi diyar olmaz.” “Bağdat viran olduktan sonra...” “Aşığa Bağdat sorulmaz.” “Yanlış hesap Bağdat’tan döner.” gibi atasözlerinde ve şairlerin mısralarında hep yüceltilmiş ve hep mamur, güzel bir yer olarak anlatılmıştır. Kadı Burhaneddin de Bağdat’ı hem güzel hem de Dicle ve Fırat nehirlerinin bulunduğu bir yer olarak görür.

Ben dünyada **Bağdâd**ile dil-şâd olisaram,

Bendesi olup guşsadan âzâd olisaram. (KBD 179/9)

“Ben bu dünyada Bağdat ile memnun olacağım, sevineceğim, sevgilinin kölesi olup üzüntüden kurtulacağım.”

Şair, bu beyitte hem “Ana gibi yar Bağdat gibi diyar olmaz.” atasözüne telmihte bulunmuş hem de sevgilinin mekânı olarak Bağdat’ı mutluluğun kaynağı olarak göstermiştir.

Her nefes gamdan gönül âzâd oldu,

Gönüller bu arada dil-şâd oldu,

Dünyâ müşerref durur adum ile,

Bu ara şimdi hele **Bağdâd** oldu. (KBD 596/4-5)

“Her nefeste gönül gamdan kurtuldu, gönüller bu arada feraha erdi, dünya benim adım ile şereflenirken Bağdat gibi mamur bir yer haline geldi.”

Şair, yaşadığı mutluluğu Bağdat’ın güzelliği ile ölçmek istemektedir.

Bağdat’ın Fırat kenarında kurulmuş olması ve Bağdat’ın güneyinde Dicle ile Fırat’ın birleşerek Şattü’l-Arap nehrine dönüşmesi, şairde gözyaşlarını Dicle ve Fırat nehri gibi Bağdat’a kadar ulaştırma duygusunu uyandırmıştır.

Gözüm yaşını **Şât** iderem ‘âlemi **Bağdâd**,

Andan girü gönülümü dil-şâd idiserem. (KBD 14/3)

“Gözümün yaşını Şattü’l-Arap nehri gibi akıtırım, böylece dünyayı da Bağdat gibi mamur kılarım, ondan sonra da gönlümü hoş ederim.”

Gerek ki âleme ola gözüm yaşı tûfân,

N'ola yihıldıyise seyliyile bir **Bağdâd**¹. (KBD 452/3-4)

“Gözümün yaşı âleme tufan olsun, gözyaşlarım ile Bağdat yıkılırsa buna şaşmamak gerek.”

Sevgiliye ait bazı özellikler de Bağdat ile ilgilendirilir:

Gözlerün **Bağdâd** ili ‘ayyâridur,

Leblerün **Rum** ilinün hâmmâridur.

‘İşvelerünile kimün sözi var,

Her şiveñ bu dünyânun mi’mâridur. (KBD 602/6-7)

“Ey sevgili gözlerin âdeta Bağdat ilinin ayyarı (yankesicisi), dudakların ise Anadolu’nun şarapçısıdır. İşvelerine kimin sözü olabilir ki, her işven bu dünyanın mimarı gibidir.”

Kalabalık bir şehir olan Bağdat, başıboş insanların da çokça yaşadığı bir yerdir ve bu yönüyle sevgilinin gözleri gibi tehlikelidir. Anadolu ise yetiştirdiği üzümler sebebiyle şarapları ile meşhurdur. Bu yönüyle de sevgilinin dudağı gibi tatlı şeyler sunar. Gözlerle ilgili ayyar yani aldatici nitelemesini uzak bir tevriye ile gözlerin Bağdat ili ayarındadır şeklinde anlamak da mümkündür. Ayrıca sevgilinin gözlerinin dönemin ışıltılı beldelerinden olan Bağdat ile denk görülmesi şairin fikir ve hayal dünyasında Bağdat’ın işgal ettiği yeri göstermesi bakımından önemlidir.

Sevgilinin dudaklarının Rum diyarının şarapçısı olarak kabul edilmesi ise Anadolu’nun sevgilinin dudaklarının etki alanında olduğunu ifade etmektedir. (Demirbağ 2011: 355)

Irak adı, diğer pek çok yer adı gibi tevriyeli olarak kullanılır:

İy rekb-i ‘**Irâkî** hele uşşâka haber kııl,

Şehnâzi için ‘âlemi gel zîr ü zeber kııl. (KBD 392/1)

“Ey Irak’tan kalkan binek, âşıklara haber ver, onun padişahlara yaraşır bir nazı için gel de âlemi alt üst et.”

Şair burada musiki terimleriyle tenasüp oluşturur. Irak gibi, rekb, uşşak, şehnaz birer musiki makamı, zir sazın en ince, zeber de ise en kalın telidir, ikisi birden perde karşılığında kullanılır.

İşigünçdür **Hicâzum** ben muhayyer,

Dilüm varmaz **Sipâhân** ü ‘**Irâka**. (KBD 83/8)

“Senin eşğin benim Hicaz’ımdır, ben sana bağlıyım, İsfahan’a ve Irak’a dilim varmaz.” Şair burada Hicaz, Muhayyer, İsfahan (Sipehân) ve Irak adlarını tevriyeli olarak kullanmıştır. Yer adı olan bu sözler aynı zamanda Türk musikisinde birer makam adıdır.

¹ Metinde mısra dizilişi aşağıdaki gibidir:

Gerek ki âleme ola gözüm yaşı tûfân,

Gerek ki oduna ûd ola serv ile şimşâd.

N’ola yihıldıyise seyliyile bir **Bağdâd**,

Çü gördi tûbî kaddün anberîn saçunı.

Selçuklu Devleti'ne de başkent olan ve sürmesiyle tanınan İsfahân, değişik metinlerde İsfahân, İspehân, Safâhân, Sıfâhân ve Sipâhân şekillerinde karşımıza çıkabilmektedir. (Yeniterzi 2010: 316)

Türk kültürü bakımından çok önemli bir merkez olan Tebriz, tevriyeli olarak kullanılmaktadır:

Ben çü **Tebrîz**-î vücûdumı fidâ kıldum aña

Gözlerüm yaşını yüz vech ile ol eyledi **Şat** (KBD 184/4)

“Ben ona vücudumun Tebriz’ini feda ettim, ancak o benim gözyaşlarımı yüz kere Şattü’l-Arap nehri gibi akıttı.”

Tebrîz adı, teb-rîz “ateş saçan, hararet veren” sözüyle tevriyeli olarak kullanılmış ve beyte Tebrîz-î vücûdum tamlamasından hareketle ateş saçan vücudumu sana feda atım, ancak sen benim gözyaşlarımı Şat nehri gibi akıttın diyerek bir tezat sanatı da yapılmıştır.

Gönül **Tebrîz**ine geleli ol şâh,

Ahıdur gözlerüm sürh-âb her dem. (KBD 8/10)

“O şah gönül Tebriz’ine geleli gözlerim her zaman kanlı yaşlar akıttır.”

Bu beyitte de şair, Tebrîz adını teb-rîz “ateş saçan, hararet veren” sözüyle tevriyeli olarak kullanmış ve o şah gönlümün ateşine geleli gözlerim kanlı yaşlar akıttır demek suretiyle tezat sanatı yapmıştır.

İran’ın önemli şehir ve eyaletlerinden biri olan Kirman, bir Farsça deyimini hatırlatmak için kullanılmaktadır.

Câna neye cân tuhfe aparuram u hergiz,

Zîre niçe ki çoñ ola **Kirmâna** mañal yoñ (KBD 406/9)

“Can gibi sevilene neye canımı hediye olarak götürürüm ki? Onda zaten can var, götürmeme lüzum yok. (Aynı şekilde) kimyonun çok bulunduğu Kirman’a kimyon götürmeye lüzum yoktur.”

Ben niçe cân aparam k’ol hazrete ola kabûl

Çün çamu zîrelerüñ sen iy şanem **Kirmân**ısın (KBD 277/3)

“Ey put kadar güzel olan sevgili, ben canımı yoluna nasıl feda edeyim de sen onu kabul edesin ki herkes senin yoluna zaten fedadır, çünkü sen Kirmanlısın.

Sen ki cânistân-ı ‘**Irâk**ısın saña dil zîredür,

Dil ne çadri ola tapuñda çü sen **Kirmân**ısın (KBD 115/2)

“Sen Irak’ın can alıcı güzelsin, sana gönül fedadır. Gönlün senin yanında ne kıymeti olur ki sen zaten Kirmanlısın.”

Kirman adı ve onunla birlikte kullanılan Zîre sözüyle Farsçadaki *Zîre be Kirmân burden* “Kirman’a kimyon götürmek” deyimini hatırlatılmaktadır. (Alpaslan 1977: 45) Bu deyim Türkçedeki “Tereciye tere satmak” deyimini ile eş anlamlıdır. Şair, gönlünü veya canını feda etmek istediği sevgiliye, sen Kirmanlısın diyerek zaten gönül veya can senin yoluna fedadır, senin elinde olan şeyleri ben sana nasıl feda edeyim, demektedir.

Mısır, dinî kültürdeki yeri yanında yetiştirdiği şeker kamışı ile de klâsik şiire konu olmuştur:

Lebi şeker yañağı gül anuñ-çündür kim ezelden,

Gül ile şeker-i **Mısrî** turâbına hamîr olmuş. (KBD 494/16)

“(Sevgilinin) dudağı şeker yüzü güldür, bu sebeple ezelde gül ile Mısır’da yetişen şeker onun toprağına karılmış.”

Lebüh ile şehâ oldı şeker **Mısır**da kesâd,

Ferîd-i ‘ışk olanuñ sözi niçe ola ziyâd. (KBD 452/1)

“Ey sevgili dudakların yüzünden Mısır’da şeker kıtlığı çekilmeye başlamıştır, aşk konusunda tek olanın sözü çok olur mu?”

Sevgilinin ağzından dökülen sözler şeker gibi olduğu için Mısır’da şeker kıtlığı başlamıştır.

Çin, klâsik şiirimizde en çok adı geçen ülkelerden biridir. Bu ülkenin adı hem sahip olduğu zengin tarihî kültüre hem de bazı söz oyunlarına bağlı olarak kullanılmaktadır.

Saņa mânend kaçan Mânî nigâr eyleye bir sûret,

Ki ay yüzün sinüh şâhâ hatâsuz bir büt-i **Çîndür**. (KBD 95/16)

“Mani sana benzer bir resim yapsın, zaten ey sevgili senin ay yüzün Çin’deki putlar kadar hatasız bir güzelliğe sahiptir.”

Mani dininin kurucusu olan Mânî’nin ressam olması ve Nigârîstân, Erjeng gibi adlarla anılan kutsal kitabının gayet güzel minyatürlerle süslü olması dolayısıyla güzel yüz; Çin’le birlikte kullanılmaktadır. Nigâr, sûret, büt sözleri de Mânî ve Çin adlarıyla ilgili olarak kullanılmıştır.

Güzel yüze nispet edilen ve sevgilinin misk kokulu ve kıvrımlı saçlarıyla birlikte anılan Çin, Hıtâ ülkesi dolayısıyla miskin de kaynağıdır. Aynı yeri ifade eder Hıtâ, Hatâ, Hutun gibi adlar, misk (müşg), bûy, âhû, nâfe, kan, Tâtâr, hatâ gibi unsurlarla birlikte zengin bir tasavvur alanı oluşturmuştur. (Pala 1989, 117-118)

‘Anber saçı **Çîni**nde cânım müşki **Çîn** ider,

Olmadı binden özgeye hergiz **Haţâ**-yı ‘ışk. (KBD 1/5)

“Amber saçının bükümünden (Çin’inden) canım Çin miskini toplar, asla benden başkası aşk hatasında (Hata ülkesinde) olmamıştır.”

İlk mısradaki birinci Çin sözü hem saç kıvrımı hem de Çin ülkesi anlamında kullanılmıştır. İkinci Çin sözü ise miskin kuzey Çin’de yetişen keçilerin karınlarından elde edilmesine işaret etmektedir.

İkinci mısradaki Hata ise yine tevriyeli olarak hem aşk hatası, hem de kuzey Çin’deki miskin elde edilen yer olan Hita / Hata ülkesine yöneliktir.

Dil **Hatâ** dimeye eger dirse,

Ki yüzün nûrı dîde-i **Çîndür** (KBD 283/5)

“Eğer gönlüm, yüzün Çin güzellerinin gözünün nurudur derse hata etmemiş olur.”

Hata sözünün kullanılış amacı Çin’in kuzeyindeki Hata / Hita ülkesini hatırlatmaktır.

Çîn idelüm saçı **Çîni Hatâya** şaldı bini,

Sebeb nedür ‘acabâ ki cezâya şaldı bini. (KBD 8/3)

“Sevgilinin saçlarının kıvrımları beni hata etmeye (veya Hata ülkesine) yönlendirdi. Acaba ne sebeple beni böyle bir cezaya çarptırdı?”

Çin itmek sözü hem Çin’e yönelmek hem de saç karıştırmak, kıvrımlandırmak anlamlarında kullanılmıştır. Hata sözü de aynı şekilde tevriyeli olarak kullanılmaktadır.

Ne ‘aceb rahmı var **Hatâ** gözünüş,

Ki oñı bu yürekde perçindür. (KBD 283/6)

“Hata ülkesindeki güzellerin gözleri kadar güzel olan gözlerinin ne garip bir merhameti var, attığı ok bu yürekte perçinlenmiş duruyor.”

Geyik gözine kul olmağa yaraya zîrâ,

Niçe **Hatâyî**yise dañı nâfeden dem urur. (KBD 507/6)

“Geyik, onun gözüne kul olmaya yaramalı, zira ne kadar hata etse de gene nâfeden (miskten) dem vurur.”

Hata sözü burada da hem kusur hem de Hata ülkesi anlamında tevriyeli olarak kullanılır.

Hatâyî gözlerinüş yoh hatâsı,

Çadi toğrı velî ‘işvesi çalmaş. (KBD 196/6)

“Sevgilinin, Hata ülkesindeki güzellere ve ceylanların gözlerine benzeyen gözlerinin hatası yoktur. Boyu doğrudur, ancak işvesi aldatıcıdır.”

Ciger kanıyla geyik **Hutende** nâfe düzdüğü,

Bâd-ı şabâ koñusını zülf-i pîçinden iledür. (KBD 201/11)

“Seher yeli, ciğerinin kanı ile geyiğin Hutende’de hazırladığı miskin kokusunu, sevgilinin zülfünün kıvrımlarından alır.”

Hata veya Hıta adıyla aynı olan Hutende de, hakan, çöl, nakkaşlar, bac (vergi), misk gibi sebeplerle geçer. (Turan 2009: 144)

Çin misk ile, Hindistan ise Hint Denizi’ndeki bir balıktan elde edilen amber ile meşhurdur. Bazen bu iki koku sebebiyle Çin ve Hint adları yan yana gelir:

Çin ü **Hindüş** müşgiyile ‘anberi,

Zülfüşün bir kılına olmaz semen. (KBD 289/6)

“Çin ve Hindistan’ın miski ile amberi saçının bir tek teline bile değmez.”

Hindistan, divan şiirinde çok zengin malzeme ve hayallerle ele alınır. Ülkeye yedinci gök katında bulunan Zuhâl yıldızı hâkimdir. Zuhâl, siyah rengi ve uğursuzluğu sembolize eder. Hindistan da siyah tenli insanların yurdudur. Bu yüzden edebiyatımızda sevgilinin saçları ve beni, Hintliye benzetilir. Rûm (Anadolu) ülkesi beyaz tenli insanların memleketi olduğu için, Hindistan ile tezat teşkil eder. Sevgiliye ait güzelliklerin ifade edilmesine bazen Habeş ülkesi de katılır. Habeş halkı siyahî renkte olduğu için divan şiirinde sevgilinin siyah saçları veya beni, bazen de gecenin karanlığı için Hindü yanında en çok kullanılan benzetmelerden biridir. (Yeniterzi 2010: 311-315)

Hind ile **Habeş Rûm** u **Hatâ** hüsnüş ilinde,

Bir cânım için cümlesi yasana degül mi? (KBD 213/1)

“Hindistan, Habeşistan ve Anadolu’nun tümü güzelliğinin elinde, bir tek canım bunların hangisine karargâh kursun?”

Ne tâkati kaldı dañı gönül ilinüş çün,

Hind ü **Habeş** çatdı yüzüş Türk ü Firengi. (KBD 87/15)

“Gönül ülkesinin dayanacak gücü kalmadı. Çünkü yüzün Türk ve Firengi Hint ve Habeş’e kattı.”

Yüz, Türk ve Frenk gibi beyazdır, ancak saçlar Hint ve Habeş gibi siyahtır. Yüze dökülen saçlar, onu kapatarak siyah ile beyazı karıştırmış ve gönül ülkesi bu durumdan güçsüz düşmüştür.

Fağıt ki zülfün ile sayduñ ola **Hind ü Ğabeş**,

Yüzünñi gösder ü hükm eylegil **Frenge** begüm. (KBD 436/10)

“Efendim, saçlarını dağıt, Hint ve Habeş avın olsun, yüzünü göster, Frenk ülkesine hükmet.”

Sevgili siyah saçlarıyla siyahlığı temsil eden Hint ve Habeş ülkelerine, beyaz yüzüyle de beyazlığı temsil eden Frenk ülkesine hâkim olacaktır.

Sinüñ gibi gözi **Hatâ**, saçı **Ğabeş**, özi **Huten**,

Bilünñ gibi bir bil, dañı yüzünñ gibi yüz görmedüm. (KBD 330/12)

“Senin gibi gözü Hatâ ülkesindeki güzellerin gözüne benzeyen, saçı Habeş gibi simsiyah, kendisi Hutent gibi misk kokulu olan bir sevgili, senin belin gibi bir bel, yüzün gibi bir yüz görmedim.”

Sevgilinin gözü Hatâ ülkesindeki ceylanların ve güzellerin gözüne, saç rengi bakımından Habeş ülkesine, sevgilinin güzelliğı de bütünüyle Hutent’e benzetilmektedir.

Gerek **Hind u Ğabeş Çine** kaçalar,

Kaçan ki düze zülfini yasalı. (KBD 278/10)

“Sevgili siyah saçlarını tarayıp bir tarafa yatırınca, siyah rengi temsil eden Hint ve Habeş, beyaz ve güzel insanların yaşadığı Çin’e doğru kaçsınlar.”

Çin sözünün kıvrım anlamı da düşünülerek sevgilinin saçlarını düzeltirken bazı bölümlerin bu kıvrımların içine girmesi de kast edilmiştir.

Şalar gönülüne **Hindüstânı**,

Gül-i sūrî yüzi üsdinge fülful. (KBD 92/12)

“Gül yüzüne yayılmış benleri, gönlüne Hindistan’ı düşürür.”

Görelî hâlünñi kalmadı gönülümde karar,

Saldı **Hind ilini** gönülüne bir fülful ile. (KBD 443/16)

“Senin siyah benini görelî, gönlüm kararını kaybetti, çünkü o bir karabiber ile beni Hint ülkesine saldı.”

Sevgilinin benleri, rengi sebebiyle karabibere benzetilir. Karabiber, Hindistan’dan getirilen bir baharat olmanın yanında renginin karalığı ile de Hindistan’ı hatırlatır.

Hindistan’ı hatırlatan unsurlardan biri de gül bahçeleri ve buradaki sohbetlerdir:

Gülsitân u dilsitân ü düstân,

Andururlar gönülüne **Hindüstân**. (KBD 136/5)

“Gülistan, sevgili ve dostlar gönlüne Hindistan’ı getirir.”

Dil azdı zülfi **Hindüstân** ilidür,

N’ola bir memleketde ger azıla. (KBD 241/13)

“Onun Hindistan gibi siyah olan saçları, gönlümü azdırdı, koskoca bir ülkede yolunu kaybedenlere şaşılır mı?”

Siyah renk ve karabiber gibi fil de Hindistan’ı hatırlatan unsurlardandır:

Gönül fili aldıysa **Hind ilini** n'ola,

Gîsûları çengâlini gör filfile² karşı. (KBD 105/12)

“Gönül fili Hint ilini aldıysa ne olmuş? Sevgilinin çengel şeklindeki perçemi de yanağındaki karabiber tanesine benzeyen benini içine almıştır.

“Gönül fili” (filin hortumu) ile “gîsûları çengâli” (saçın çengel şeklindeki kıvrımı), Hind ili ile filfil (karabiber tanesi) arasında bir mürettep leff ü neşr vardır.

Tatarların yaşadığı Hata ilinde üretilen misk, Anadolu'ya Tatarlar tarafından getirilir. Bu sebeple misk Hata, Çin, Hind, gibi adlar yanında Tatar adıyla da anılır ve çoğu kez, Tatar ülkesinden çıkarılan bir koku olarak nâfe-i Tatar veya müşk-i Tatar “Tatar miski” şeklinde de adlandırılır. Ayrıca Hata adının yanında Tatar adı da anılarak ikisi arasındaki ilgiye işaret edilir.

Leblerüni göríben kırimayınca kıanlar,

Geyikler göbeğinde müşk-i **Tatar** olmamış. (KBD 52/12)

“Dudaklarındaki kanların kurumadığını görünce, geyiklerin göbeğindeki Tatar miski olmamış.”

Misk, geyiklerin göbeğindeki bir ürün sürtünmeyle yere düşüp çürümesiyle ortaya çıkmaktadır. Beyitte buna işaret edilmektedir.

Segirtti saçlarınıu bize yine **Tatarı**,

Yayaları ki irişdi **Hatâsı** yoh nidelüm. (KBD 64/7)

“Saçlarının zulmü yine bize yöneldi, o zalimin yaya askerleri erişti, ancak onun hatası (veya Hata ilinden çıkan miski) yok.”

Hatâyile gözün ger bir oñ urdı,

Gönülüme n'ola esrük **Tatar**dur. (KBD 80/16)

“Hata ile gözün bir ok gönderdi, ancak benim gönlüm zaten sarhoş bir Tatar gibidir.”

Hata ülkesindeki güzeller, gözlerinin güzelliği ile şöhret bulmuştur, sevgilinin gözünden şairin gönlüne yönelen bu sitem karşısında kayıtsızlık söz konusudur. Çünkü onun gönlü de sarhoş bir Tatar gibi bu sitemi karşılayacak durumdadır.

Saçalı ‘anberi kâfûra zülfün,

Çatı miskîn ider müşk-i **Tatarı**. (KBD 127/7)

“Saçların amberi kâfura karıştırdığından beri, Tatar illerinden gelen misk çok yoğun bir koku yayar.”

Şair, amber, kâfur, misk, müşk, zülûf gibi kokuyla ilgili sözleri bir araya getirerek tenasüp yapmıştır.

Şabâ yili yitüben târ u mâr ider saçımı,

Meger ki gârîyiçün nâfe-i **Tatara** gelür. (KBD 256/8)

“Saba yeli saçlarını tarumar eder, sanki yağma etmek için Tatar miskine gelir.”

Özbekistan'ın güneyinde yer alan bu Semerkant, çok köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Bu adın şehre İskender'in sağlığı bozulan cariyesi Semer'in burada sağlığına kavuşmasından dolayı verildiği rivayet edilmektedir. Aslında “kand”, kent anlamındadır ancak divan şairleri kelimenin “şeker” manasını öne çıkarırlar. (Yeniterzi 2010, 325)

² Metinde kıl kıla şeklinde

Eyâ dilber-i dil-bend eyâ nâzûk-i leb kıand,

Eyâ Türk-i Şeker-ĥand eyâ ĥâlî **Semerkand**. (KBD 358/6)

“Ey gönülleri kendine bağlayan dilber, ey dudaklarından Şeker dökülen sevgili, ey güzel gülüŐlü Türk, ey Semerkant’ın bugünü.”

Gözüm açalı kıapu ĥayâli kıonuğına,

Bağladı **Semerkandı** kıapu ĥâba sanasın. (KBD 177/7)

“O rüyadan gözümü açalı sevgilinin kapıdaki hayali gönlümü Semerkand’a bağladı.”

Göz, Semerkand, hayâl, ĥâb sözleri arasında tenasüp yapılmıştır. Semerkand, Türkistan ve oradaki güzel gözlü sevgili ile bağlantılı olarak kullanılmıştır.

5. Su Adları:

Divan edebiyatında ırmak adları, âşığın gözyaşlarının nehir gibi aktığını, gönlünü yakan ateşi söndürmeye yetmeyeceğini ifade etmek üzere veya rengi sebebiyle sevgilinin gözünün güzelliğini aks ettiren bir unsur olarak kullanılmaktadır. Ceyhun, Nil, Aras, Fırat bu nehirlerdendir. (Pala 1989: 104)

Nehir adları arasında yaygın olarak kullanılan Şat veya Şattü’l-Arap, bazen Dicle’yi kast etmek için, daha çok da Irak’ta Bağdat’ın güneyinde Dicle ile Fırat’ın birleŐtiđi ve daha sonra Huzistan’dan gelen Kârvân nehrinin katıldığı Basra körfezinden denize dökülen ırmak (Şemseddin Sami, 1996, 2859) olarak kullanılır.

Kadı Burhaneddin, Şat adını hep Bağdat adıyla birlikte anmıştır. İki gözünden akan yaŐların tıpkı Bağdat’ın güneyinde birleŐen Şattü’l-Arap nehri gibi birbirine kavuŐtuđunu söyleyerek gözyaşıyla bu nehir arasında bir ilgi kurmuştur.

Bağdâd-i cemâlün-çün gözüm çü **Şât** olmuŐdur,

Kan değizine göñül talmağa bađ olmuŐdur. (KBD 30/3)

“Senin güzelliğinin Bağdat’ı için gözyaşlarım Şattü’l-Arap nehri gibi akmıŐtır. Gönül, kan denizine dalmak için kaz olmuştur.”

Kim ki dil-Őadı severse kıla **Şât** gözi yaŐın,

İrüre yaŐları ayağını **Bağdâda** gerek. (KBD 531/13)

“Kim mutlu olmak isterse, gözyaşlarını Şât ırmağı gibi akıtsın ve ırmağın ayağını Bağdat’a kadar ulaŐtırsın.”

Kadı Burhaneddin’in aile köklerinin uzandığı Harezmi ile Ceyhun nehrinin ilgisini Şöyle dile getirir:

NiÇe **Hôrezm** eylemiŐdür gözlerün,

Zaĥmiyile çünki **Ceyhûndur** göñül. (KBD 554/15)

“CoŐkun akan Ceyhun nehrinin Harezmi’i Őekillendirdiđi gibi, gözlerinin açtığı yaralar da gönlü coŐturmuŐtur.”

Harezmi’den doğan ve Aral gölüne dökülen Ceyhun nehri de tıpkı Şattü’l-Arap nehri gibi genellikle gözyaşlarının akıŐıyla ilgili olarak kullanılmıştır.

Ol od ki göñül yaĥdı am ‘iŐkuñ elinden,

Yaş n’ola ki **Ceyhûn** daĥı eyleyimeye yaş. (KBD 89/6)

“AŐ elinden gönlün yaktığı ateşi Ceyhun ırmağı daĥı söndüremez, nerde kaldı ki yaş söndürsün.”

Gözüm **Ceyhûn** eger gördiyse gözüm,

Hayâlün gibi dahı saña oħşaş.(KBD 196/9)

“Ey sevgili eğer gözüm senin hayalini dahi andıran birini gördüyse, varsın Ceyhun ırmağı gibi aksın.”

Ceyhûn idüben yaşımı ‘ummâna irürem,

Merdümlük idüp gel yola merdâne dir iseñ. (KBD 143/4)

“Gözyaşlarımı Ceyhun nehri gibi akıtıp denize ulaştırırım, eğer sözünün eriyen insanlık edip yola gel.”

Nil ve Fırat nehirleri ise tevriyeli olarak kullanılır. Nil, nehir adı olmasının yanında Farsça nîl “çivit” sözüyle tevriyeli olarak sevgilinin konuşurken ağzından saçılan tükürüğün temizliğini, saflığını ve şifa oluşunu ifade etmektedir. Fırat (Furat) da aynı şekilde hem nehir adı hem de “tatlı su” anlamı taşımaktadır.

Niçe **Nil**inden ola gözlerüm yaşı **Furât**,

Niçe garğ ola tenüm ol yaşa miqyâsiyle. (KBD 356/13)

“Daha nereye kadar senin bembeyaz teninden uzun boyundan dolayı gözlerimden Fırat gibi kanlı yaşlar akacak? Daha nereye kadar o yaşla kendimi kıyaslayarak bedenim o suya gark olacak.”

Nilün-içün nigârâ ben gözlerümi **Furât** idem,

Ola ki ‘ışık merkebi ilede bini sû-yı **Şat**. (KBD 138/16)

Ey sevgili, senin ağzından bir söz çıkıp şifa olan tükürüğünün dışarıya taşması için ben gözyaşlarımı tatlı su (veya Fırat nehri) gibi akıtayım, ola ki aşk merkebi beni Şattü’l-Arap nehrinin bulunduğu senin diyarına yani Bağdat’a veya Cennet’e ulaştırır.

Görelî **Nîli** alnuñda nigârâ,

Gözüm **Ceyhûn** gönül deryâ bu gice. (KBD 497/6)

“Ey sevgili alnında Nil’i görelî, bu gece gözüm Ceyhun nehri gibi, gönlüm derya gibi coştı.”

Kadı Burhaneddin, daha yakından tanıdığı Kızılırmak’ı da tevriyeli olarak kullanır:

‘Âşık gözi gerek ki ahıda **Kızıl ırmak**

İrmahları olmayan ‘ummâna gelimez ol (KBD 167/15)

“Âşığın gözünden Kızıl ırmak gibi yaş akmalı çünkü sevgili ırmağı olmayan denize gelmez.”

Kızıl ırmak âşığın kanlı gözyaşlarıyla kızıllaşan ırmak anlamında tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Ömrünü Anadolu bozkırında geçiren Kadı Burhaneddin, şiirlerinde büyük su kütlesi ve deniz olarak “Bahr-i Umman”ı anmakla yetinmiştir.

İrmah ki ırmağa yarar ne bahşı var bizüm ile

Gözüm ile her deñize bir **Bahr-i ‘Ummân** virmişem. (KBD 461/11)

“İrmağın bize ne yararı ne lütfü olabilir, ben zaten her denize bir Hint Okyanusu kadar su vermişim.”

Gözlerün sihr ile düzdi gönülümü özine,

Çıldı her gözüm yaşını **Baîr-i 'Ummân** âferîn. (KBD 70/2)

“Gözlerin sihir yaparak gönlümü kendine bağladı, ancak gözyaşlarımı Hint Okyanusu'na döndürdü, aferin.”

Şair gözyaşlarının fazlalığını bir abartı ifadesiyle dile getirmektedir.

‘Işık ile ger bulanursam başa ta'na tutmağıl,

Çün hevâyile görürsin **Baîr-i 'Ummân** deprenür. (KBD 206/12)

“Eğer aşkından bulanırsam beni ayıplama, çünkü aşkın havasıyla (musikisiyle) Hint Okyanusu bile dalgalanır.

Sonuç

Kadı Burhaneddin Divanı, hem 14.yüzyıl siyasi ve sosyal hayatını hem de çok önemli bir devlet, bilim ve sanat adamı olan Kadı Burhaneddin'in yaşadıklarını, beslendiği kültür kaynaklarını ve tasavvur dünyasını yansıtan çok önemli bir kaynaktır.

Dolu dolu yaşadığı 53 yıllık ömrüne pek çok şeyi sığdıran Kadı Burhaneddin, dünyayı ancak yiğitler için bir değeri olan bir geçit yeri olarak niteler.

Kadı Burhaneddin, üzerinde yaşadığı Anadolu'yu pek çok yönüyle şiirine konu etmiştir. Klâsik şiirimizin Rûm veya Rûm ili sözüne yüklediği anlamı o da şiirlerine yansıtmış ve Anadolu'nun beyaz ve güzel insanların yurdu olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple sevgilinin yüzünü Anadolu'ya benzetmiştir.

Her divan şairi gibi o da aşkından gözyaşı dökmüş ve Anadolu toprağını gözyaşlarıyla sazlıkların bulunduğu bir bataklığa dönüştürmekten söz etmiştir. Anadolu'yu bir yandan sevgiliyi misafir ettiği için yüceltmış, diğer taraftan bu kadar yücelttiği toprakları sevgilinin ayağının tozuna bile feda etmeye hazır olduğunu söyleyerek asıl maksadının Anadolu'yu değil, sevgiliyi övmek olduğunu ortaya koymuştur.

Yetiştirdiği üzümde dünyanın en güzel şarabı yapılan Anadolu toprağı, her türlü nimete sahip, güzel insanların ülkesidir, ancak Kadı Burhaneddin'e göre Anadolu, içerde pek çok karışıklığa sahne olmakta, dışarıda ise Memlûk ve Timur tehdidi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Kadı Burhaneddin, kurduğu devletin iki önemli merkezinden Kayseri'yi Bağdat ile Sivas'ı ise Şiraz ile ilgilendirir. Devletin sınırları içine giren diğer illerden Amasya yağma olan yer, harap yer, Simalu bağlık bahçelik hoş bir kale, Niksar ele geçirdiği şehirlerden biri, Tokat kalesi ve Turhal mancımikle fırlatılan taşlarla yakılıp yıkılmış yerler, Erzincan girdiği bir çatışma sebebiyle gitmek istediği şehir olarak şiirlerde yerini almıştır.

Anadolu'yu tehdit eden devletlerden Memlûklular, Şam ve Mısır olarak anılmış, Timur ise Tatar ve Tatar ülkesinin hükümdarı olarak nitelendirilmiştir. Şair, Altınordu hükümdarı Toktamış'ın ismini de Timur ile birlikte zikretmiştir.

Klâsik kültürün bütün alanlarında zengin bir bilgi birikimine sahip olan Kadı Burhaneddin, sevgiliye ait unsurları gezegenlere benzeterek anlatma yolunu seçmiştir. Güneş, sevgilinin yüzüne, sevgiliye ve aşka benzetilir. Sevgilinin alınına ve yüzüne benzetilen Ay, aşk yerine konulan Güneş tarafından sevgilinin sâkîsi olarak görevlendirilir. Ay ve Güneş dışında kalan iki gezegenden Zühre sevgiliye, sevgilinin kaşına ve meclis arkadaşına benzetildiği halde, Merih veya Behram sevgilinin gözlerine benzetilmektedir.

Dinî kültüre dayalı yer adları dünyaya ve ahrete ait yer adları olarak iki bölümde değerlendirilebilir. Dünyaya ait dinî yer adlarından Kâbe, Hac ibadeti için tavaf edilen yer olmanın yanında sevgiliye, sevgilinin yüzüne, siyah örtüsü sebebiyle sevgilinin benine nispet edilir. Mekke, şehir olarak Arapların yaşadığı bir şehir olarak değerlendirilirken, Hicaz,

sevgilinin eşiği ve musiki makamı olarak tevriyeli kullanılır. Hac ibadetinin gereği olarak gidilip gelinen Safa ve Merve tepelerinden birincisi tevriyeli olarak mutluluk ve neşe anlamında da kullanılmıştır.

Kudüs, kâfirlerden emin kutsal bir şehirdir. Şeker kamışı ile de meşhur olan Mısır dinî olarak Hz. Yusuf'un aziz olduğu ülkedir. Kenan da aynı şekilde Hz. Yusuf'un memleketidir. Tûr dağı ise Hz. Musa vesilesiyle anılır. O dönemde Mısır'da hüküm süren Memlûkluların başkenti olan Şâm veya Dımişk, dinî kutsalların bulunduğu şehir olarak yüceltilmiş, ayrıca gece ve karalık anlamıyla tevriyeli olarak kullanılmıştır. Seba ise, sevgili ile Belkıs arasında kurulan ilgi sebebiyle söz konusu edilir.

Ahrete ait yer adlarından Cennet veya Uçmag, sevgilinin yanı ve yüzü, aynı şekilde Adn Cenneti sevgilinin yüzü, Cehennem veya Tamu ise sevgiliden ayrıdır. Cennete ait unsurlardan Havz-ı Kevser sevgilinin dudaklarıdır.

Klâsik kültüre ait yer adlarından Bağdad, Cennet, gönül ferahlatan mamur belde, yankesicilerin bulunduğu yer, Dicle ve Fırat'ın güneyinde birleşerek Şattü'l-Arap nehrine dönüştüğü şehirdir. Bu sebeple âşıkların gözyaşı Dicle ve Fırat nehri gibi buluşarak Şat veya Şattü'l-Arap nehri gibi akar. Irak yer adı ve musiki makamı olarak tevriyeli kullanılır.

İran şehirlerinden Tebrîz, teb-rîz "ateş saçan" sözüyle, İsfahan musiki makamı anlamıyla tevriyeli olarak kullanılmış; Kirman ise, "Kirman'a kimyon götürmek" deyiimiyle bağlantılı olarak söz konusu edilmiştir.

Çin adına put ve resim, güzel yüz, miskin çıkarıldığı yer, kıvrım, büklüm anlamları yüklenirken, Çin'in kuzeyindeki Hata/ Hıta/ Hutun, miskin toplandığı yer anlamıyla ve hata sözüyle tevriyeli kullanılır. Miski taşıyan Tatarlar sebebiyle bu coğrafya bazen Tatar adı ile özdeşleşir. Türkistan, ceylan gözlü güzellerin vatanı; Semerkand şeker yetiştirilen şehir; Harezm ise Ceyhun nehrinin çıktığı ve mamur ettiği bölgedir.

Anadolu ve Frenk ülkesi beyazlığı, Habeş ve Hindistan, siyahlığı temsil eder. Sevgilinin saçı ve düşman hep rengi sebebiyle bu iki ülke ile ilgilendirilir. Hindistan ayrıca karabiber veya sevgilinin beni, fil gibi unsurlarla birlikte anılır. Hindistan'a yakın bir bölge olan Keşmir ise, Kadı Burhaneddin'in Anadolu'daki mücadeleyi bırakıp yağmalamak istediği bir şehirdir.

Kadı Burhaneddin, Şat (Şattü'l-Arap), Fırat, Dicle, Kızılırmak, Nil ve Ceyhun ırmaklarının tümünü gözyaşıyla ilgili olarak kullanır. Ayrıca Şat nehrini Bağdat ile ilgili olarak anar, Fırat ve Nil nehrini tatlı su olarak niteler, Ceyhun nehrini ise gönül coşkusu ve gönül ateşi ile ilgili olarak söz konusu eder.

Zikrettiği tek deniz ise günümüzde Hint Denizi veya Okyanusu olarak adlandırılan Bahr-i Umman'dır. Bu büyük su kütlesi su ile ilgili bütün abartılı ifadelerde yerini almanın yanında âşığın gözyaşları ve aşkın şiddetiyle dalgalanan deniz olarak da nitelendirilir.

Kaynakça

Ahmet Rifat (2004). *Lügât-i Tarihiyye ve Coğrafıyye*. C.1-7, Ankara.

ALPASLAN, A., (1977). *Kadı Burhaneddin Divanından Seçmeleri* Ankara: KB Yay.

APAYDIN, Y., (1995). Kadı Burhaneddin' in Tercihu't-Tavzih Adlı Eseri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kayseri, S. 6, s.34-45.

ARIKOĞLU, İ., (2008). Divan Şiirinde Şehir Adlarının Tevriyeli Kullanımı Aydın-Tire Örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23-Bahar, Konya, s. 177-186.

AYDIN, M. (1989). *Batı Türkistan'da Yer Adları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BATIİSLAM, H. D., (2000). Divan Şiiriyle Halk Şiirinde Ortak Bir Söyleyiş Biçimi (Müracâa-Dedim-Dedi). *Folklor/Edebiyat*, C.VI., S.22, s.201-211.

DEVELİ, H., (2004). Kadı Burhâneddin Azeri Şairi miydi?. *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, (8-10 Ekim 2003). Kırşehir.

DEMİRBAĞ, Ö., (2011). *Kadı Burhânettin ve Şiiri*. Gazi Kitabevi. Ankara.

DİNÇ, E. N., (2009). *Kadı Burhâneddin'in Tercihu't-Tavzih İsimli Eserinin Tahkiki ve Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERGİN, M., (1952). Kadı Burhâneddin Divanı Üzerine Bir Gramer Denemesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. C.IV, S. 4, İstanbul, s. 287-327.

ERGİN, M., (1980). *Kadı Burhânettin Divanı*. İstanbul: İÜEF Yay.

GÖDE, K., (1994). *Eretnalılar: (1327-1381)*. Ankara: TTK Yay.

GÖDE, K., (1995). *Eretnaoğulları. DİA, XI*, İstanbul: TDV yay., s. 295- 296.

Kadı Burhânettin Divanı I Tıpkıbasım (1948), İstanbul: TDK Yay.

KÖKSAL, M. F., (2005). Kadı Burhâneddin Divanında Nazım Şekilleriyle İlgili Bazı Tespitler. *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yay.

KÖMÜRCÜ, Z. S., (1999). *Kadı Burhâneddin Divanında Sevgili Portresi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ONAY, A. T., (1996). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*. Ankara: MEB Yay.

ÖZTÜRK, M., (1990). *Aziz bin Erdeşir-i Esterâbâdî Bezm u Rezm*. Ankara, KB Yay.

PALA, İ., (1989). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü C.I-II*. Ankara: Akçağ Yay.

SÜMERLİ, Ş., (2005). *Kadı Burhâneddin Divanı: Anlam Çerçevesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şemseddin Sami (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm C.1-6*, Ankara: Kaşgar Neşriyat.

TARLAN, A. N., (1958). Kadı Burhâneddin'de Tasavvuf. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 8, İstanbul, s.8-15.

TÖREN, H., (2001). Kadı Burhâneddin, Edebî ve Tasavvufî Şahsiyeti. *DİA, XXIV*, TDV Yay., İstanbul, s.75-76.

TURAN, S., (2009). Necati Beğ'in Şiirlerinde Yer Adları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, S.20, s. 135-154.

UZUNÇARŞILI, İ. H., (1968a). Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eretna Devleti. *Belleten*, C.XXXII, S.126, s.161-189.

UZUNÇARŞILI, İ. H., (1968b). Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhâneddin Ahmed. *Belleten*, C.XXXII, S.126, s.191-245.

ÜNAL, İ. H., (2000). Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve Hayru'l-Buldan Risalesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, Ankara, s. 67-90.

YENİTERZİ, E., (2006). Kadı Burhâneddin Divanında Sevgilinin Güzellik Unsurları İçin Kullanılan Dinî Benzetmeler. *Berçeste*, Aralık, Yıl: 5, S.54, Kayseri, s.3-5.

YENİTERZİ, E., (2010). Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume: 3, Issue: 15, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı.

YONTAR, H., (1995). *Kadı Burhaneddin Divanının Tahlili*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edrine: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YÜCEL, Y., (1991). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti*, Ankara.